الف) اختلاف نسخه و ترجیح نسخه «مذاق الاخیار»

> **حمد بن الحسن باسناده، عن أحمد بن محمد بن الحسن، عن أبيه، عن محمد بن الحسن الصفار، عن محمد بن عيسى، عن أبي علي بن راشد قال: كتب إلي أبو الحسن العسكري عليه السلام كتابا وأرخ يوم الثلثا لليلة بقيت من شعبان وذلك في سنة اثنين وثلاثين ومأتين، وكان يوم الأربعاء يوم شك، فصام أهل بغداد يوم الخميس وأخبروني أنهم رأوا الهلال ليلة الخميس، ولم يغب إلا بعد الشفق بزمان طويل، قال: فاعتقدت أن الصوم يوم الخميس وأن الشهر كان عندنا ببغداد يوم الأربعاء، قال: فكتب إلي زادك الله توفيقا فقد صمت بصيامنا، قال: ثم لقيته بعد ذلك فسألته عما كتبت به إليه، فقال لي: أو لم أكتب إليك إنما صمت الخميس والا تصم إلا للرؤية. [1]**

(00:22)

در روایت ابن راشد در باب نهم وسائل، ابواب احکام شهر رمضان بودیم. ایشان عنوان باب را به این صورت فرمودهاند: «لا عبرة بغيوبة الهلال بعد الشفق»؛ مرحوم صاحب وسائل این روایت را هم بهعنوان اولین روایت آوردهاند؛ تلقی صاحب وسائل از این روایت ابن راشد فقط این بوده که غیبوبت هلال بعد الشفق اعتباری ندارد. لذا اولین روایت آوردهاند. فی الجمله از سند صحبتی شد. ظاهراً سند خوب است و مشکلی ندارد. پسر محمد بن الحسن هم معلوم است. پدر و پسر چه جلالتی داشتند.

«كتب إلي أبو الحسن العسكري عليه السلام كتابا وأرخ يوم الثلثا»؛ مطلبی که قبلاً راجع به آن صحبت شد در دو جای فدکیه آمده است. یکی در یک صفحه استقلالی است که عنوان صفحه روایت ابن راشد است. یک صفحه دیگر هم مربوط به مباحثهای است که در شماره سیصد و یک آمده است. ذیل هر دو فایل مطلبی را ارسال فرمودهاند. اگر خواستید ببینید؛ دو مطلب بعد از جلسه مباحثه ارسال شده است. یکی ذیل مباحثه جلسه قبل است. یکی هم ذیل همین صفحه روایت.

آن چه که عرض من هست، این است: علی ای حال این روایت در دست علماء بوده، در برداشت صاحب وسائل، و آن چه که در ذهن ما در ابتدا دیدیم، یک برداشتی بود؛ در جلسه قبل احتمالی را مطرح فرمودهاند؛ اینکه روایت دلالت دارد بر اینکه شما به وظیفه عمل کردهاید و مواخذه نمیشوید. اما خالصه باید یک روز را قضاء کنید. من دوباره مرور کردم؛ در فضای علمی به هر احتمال علمی در

فضای بحث احترام می‌گذاریم. واقعاً احتمالی که در فضای بحث علمی مطرح می‌شود مورد احترام است. اما منافاتی ندارد با این‌که هر کسی ذهنیت خودش را ابراز کند. من که به‌عنوان یک طلبه ذهنیتم را می‌گویم، از دو حال بیرون نیست. یا ناظر بعدی در آینده منشأ خطای ذهنیت من را کشف می‌کنند یا یک منشأ درستی دارد که آن را کشف می‌کنند. از دو حال بیرون نیست. لذا این بی احترامی به یک احتمال علمی نیست؛ عرض من این است: این احتمال که این روایت ساکت از لزوم قضاء است، به این خاطر که قضاء معلوم است، و تو به وظیفه‌ات عمل کرده‌ای، این احتمال در ذهن من طلبه صفر است.

«كتب إلي‌ّأبو الحسن العسكري عليه السلام كتابا»؛ ببینید خیلی از آقایانی که رساله فرموده‌اند، همین نسخه را اصل قرار می‌دهند اصلاً به نسخه دیگر اشاره نمی‌کنند. مرحوم مجلسی در ملاذ الاخیار در نسخه مطبوع آورده‌اند «کتب الی‌ّابوالحسن»، اما ایشان در شرح کتاب می‌گویند «و فی بعض النسخ کتب الی‌ّابوالحسن». معلوم می‌شود در متن، همین نسخه آقای غفاری بوده که «کتبتُ الی ابی الحسن و ارخته» است، نه «کتب الی‌ّابوالحسن». چون اگر در متن این‌گونه نبود، مرحوم مجلسی که نمی فرمودند «و فی بعض النسخ کتب الی‌ّابوالحسن». لذا با این قرینه، متن ملاذ «کتبتُ الی ابی الحسن و ارخته» بوده است. تهذیب چاپ مرحوم آقای غفاری هم همین نسخه را ترجیح می‌دهند. در کتاب رؤیت الهلال هم که زحمت کشیده‌اند این کتاب عظیم را جمع‌آوری کرده‌اند، می‌گویند ما هم حرف آقای غفاری را ترجیح می‌دهیم. این را در نظر بگیرید. یک جوری بحث نکنیم که گویا یک نسخه هست و خالص! معلوم باشد که نسخه به این صورت است.

شاگرد: در نتیجه‌گیری بحث هم تأثیری دارد؟

استاد: بله، همین دو ارسال، هم ذیل روایت و هم ذیل مباحثه جلسه قبل، هر دو مبتنی‌بر این است که نسخه «کتب الی‌ّابوالحسن» باشد.

شاگرد: یعنی اگر «کتبتُ» باشد، متفاوت می‌شود؟

استاد: خیلی فرق می‌کند. مثلاً ذیل مباحثه قبل فرموده بودند این «ارخ» برای راوی خیلی مهم است. می‌گویی امام معصوم تاریخ زده است و درست است. لذا اگر «ارخته» باشد، این احتمال تمام می‌شود.

شاگرد: چرا؟

استاد: به این خاطر که من چنین تاریخی را زده‌ام.

شاگرد: حیثیت برای امام است ولی ربط آن برای ذیل درست نمی‌شود.

استاد: نه، ارسال را ببینید. ذیل مباحثه آمده است.

ببینید این اهمیت دارد که ما یک استظهاری کنیم و آن را سر برسانیم و حال این‌که باید ملاحظه اختلاف نسخه را از جمیع جهات داشته باشیم. علی ای حال آیا «کتبت الی ابی الحسن و ارخته» بوده؟ کما این‌که مظنون قوی ای هست که متن ملاذ مرحوم مجلسی همین بوده و لذا ایشان در شرح فرموده‌اند «و فی بعض النسخ کتب الی‌ّ». همچنین در کتاب رؤیت هلال هم نسخه آقای غفاری را تأیید کرده‌اند. نسخ خطی و تحقیق ایشان که آقای غفاری از کجا آورده‌اند بر عهده شما باشد. اگر به نسخه‌های خطی دست یافتید، به ما هم بفرمایید.

«کتب الیّ ابوالحسن العسکری»؛ این نسخه وسائل است که موافق با چاپ نجف است. نه چاپ آقای غفاری. **« کتاباً وأرخه یوم الثلثا للیلة بقیت من شعبان»؛** حضرت به ابن راشد نامه نوشتند و تاریخ زدند از شعبان یک روز باقی‌مانده است. عرض کردم «للیلة بقیت» اصطلاحی بوده که به کار می رفته و هیچ مشکلی ندارد. **«وذلك في سنة اثنين وثلاثين ومأتين»؛** سال دویست و سی و دو. یعنی یک سال قبل از اینکه متوکل ملعون امام علیه‌السلام را به اجبار از مدینه جدشان به سامرا بیاورد. دویست و سی و دو که همان سال تولد امام عسکری علیه‌السلام بوده است. این مکاتبه در سال میلاد امام علیه‌السلام بوده است.

شاگرد: حضرت هم در مدینه بودند.

استاد: بله. امام حسن عسکری یکساله بودند که متوکل، پدرشان را از مدینه آورد.

---

[1] وسائل الشيعة - ط الإسلامية نویسنده : الشيخ حرّ العاملي جلد : ۷ صفحه : ۲۰۳

بازبینی #2
ایجاد شده 8 ژانویه 2026 15:38:47 توسط ... .
به روزرسانی شده 8 ژانویه 2026 15:58:44 توسط ... .